3. La integració escolar i els principis que fonamenten el canvi de concepte d'educació especial

3.1 La integració escolar i el canvi de concepte de l'educació especial

A partir dels anys setanta i vuitanta assistim a un moviment o fenomen educatiu de gran transcendència al llarg de la història educativa de molts països: es tracta del moviment de la integració escolar.

Comencem a percebre un canvi inicial del concepte d'educació especial aplicat fins aquests moments. D'un concepte mèdic, assistencial i segregador que considerava la deficiència com una característica innata, estàtica i estable en l'individu i pròpia d'una persona deteriorada per una greu malaltia deguda a causes orgàniques (i en alguns casos per causes desconegudes) i sense cap possibilitat de millora mitjançant una intervenció educativa, assistim a l'inici de l'acceptació d'un nou concepte que podem definir com pròpiament educatiu. Veiem el canvi d'una educació segregada i separada de l'escola ordinària a una educació especial integrada en el sistema educatiu mitjançant programes educatius individualitzats, adaptats a les necessitats especials.

No obstant això, durant els anys seixanta hem de parlar amb prudència de la praxi educativa de la integració en els centres, ja que la integració escolar implica un procés educatiu d'innovació en el model conceptual d'educació especial, en les actituds del professorat, famílies i alumnat i, sobretot, en la praxi educativa de l'organització escolar.

La integració implica acceptar la diversitat i dissenyar mesures d'atenció a la diversitat en els centres i en l'aula. Aquests són els principis i els plantejaments que donaven suport i defenien la integració escolar en la majoria de països i que reclamaven associacions de pares, mares i professorat i denunciaven la segregació educativa i social de la qual eren objecte els seus fills:

- Fer tant normal com fos possible la vida d'aquests xiquets i xiquetes.
- Integrar-los en l'escola ordinària.
- Respectar al màxim el seu ritme de aprenentatge.

3.2 Els principis que fonamenten el nou concepte d'educació especial

Podem sintetitzar tot el que hem vist en els principis fonamentals de la integració escolar, els quals van iniciar el canvi de l'educació especial:

- **Normalització i sectorització de serveis**
- **La integració escolar**
- **La individualització**

3.2.1 La normalització i la sectorització de serveis

L'alumnat que presenta un tipus de deficiència o de dificultat d'aprenentatge ha de tenir el mateix tipus de vida normal que qualsevol altre xiquet o xiqueta de la mateixa edat. Açò comporta acceptar que tenen els mateixos drets i les mateixes obligacions que la resta (tant en l'àmbit social com educatiu) i acceptar un model de centre o un projecte educatiu que responga a una valoració positiva de les diferències humanes i oferesca els mitjans educatius necessaris per a una atenció adequada.

La normalització no seria correcta si no es duguera a terme en l'entorn natural en el qual viu l'escolar; és a dir, calia apropar els serveis d'atenció educativa al medi natural en el qual viu i s'educa l'escolar. Anomenem *sectorització de serveis per a l'atenció a les necessitats educatives especials* a aquest procés d'apropament dels serveis educatius que necessita l'alumne/a.

Amb la reflexió que va fer Toledo González (1981) podem diferenciar en el pla educatiu què és i què no és normalització escolar:

- Normalització no vol dir que un xiquet o una xiqueta amb una discapacitat es convertesca en un xiquet o una xiqueta amb un promedi normal.
- Normalització no és una utopia, encara que cal superar moltes dificultads.
- Normalització no significa ubicar sense més un xiquet amb discapacitat en una escola ordinària. Normalitzar significa fer un estudi rigorós de les necessitats de l'escolar i oferir-li els serveis educatius que necessite.
- Normalització no significa eliminar dels centres el professorat especialista d'educació especial, sinó que implica un treball de col·laboració entre la resta del professorat.

Quan la normalització educativa s'aplica en el sistema educatiu, sorgeix o es duu a terme la integració escolar.

3.2.2 La integració escolar

És el procés educatiu que unifica l'educació especial amb la dels altres xiquets i xiquetes: educa tots plegat l'alumnat amb necessitats educatives especials o sense.

Com diuen Marchesi, Coll i Palacios (1995): "Todos los alumnos tienen derecho a que se les ofrezcan posibilidades educativas, en las condiciones más normalizadoras posibles, que

favorezcan el contacto y la socialización con sus compañeros de edad, y que les permitan en el futuro integrarse y participar mejor en la sociedad".

El moviment de la integració escolar durant els anys seixanta i setanta en els diversos països intenta sensibilitzar els mestres, els alumnes, les autoritats, els pares i les mares, perquè valoren positivament tot el procés de la integració escolar d'aquest alumnat.

El pas del temps fa que la integració escolar vaja matissant-se i, alhora, enriquint-se fins els nostres dies, quan es postula una escola oberta a la integració no sols en el pla teòric, sinó en el pla organitzatiu i de la praxi educativa, per a donar resposta a un tipus d'escola comprensiva i diversificada.

Parlar d'integració és esmentar la transcendència tan important que va tenir la publicació a Anglaterra l'any 1978 de l'*Informe Warnock* per una comissió d'experts. L'*Informe Warnock* centra tot el seu objectiu d'actuació en la resposta que ha d'oferir el sistema escolar i el centre educatiu, més que no en la deficiència o en la incapacitat de l'alumnat per a aprendre.

L'*Informe Warnock* aporta un nou enfocament a l'educació especial:

> "Un alumne té necessitats educatives especials quan presenta alguna dificultat d'aprenentatge al llarg de la seua escolarització obligatòria, que demana una atenció més específica i majors recursos educatius dels necessaris per als xiquets de la seua edat".

Aquest informe planteja els diferents nivells i els diferents tipus d'integració escolar:

- Integració física.

Creació de centres o aules d'educació especial, al costat o prop del centre ordinari, de manera que l'alumnat compartesca algun espai comú del centre o de l'altre centre.

- Integració funcional.

L'alumnat d'educació especial ha d'utilitzar els mateixos recursos i els espais educatius que la resta de l'alumnat.

- Integració social.

Es tracta de la veritable integració, en la qual l'alumnat pertany al mateix grup classe i al mateix grup social que els seus companys i companyes.

Però, com ja hem indicat anteriorment, el moviment i el discurs de la integració escolar evolucionaria i demanaria no sols la ubicació física de l'alumnat amb una discapacitat, sinó que reclamaria que aquest alumnat formara part de la societat en la qual viu en tots els àmbits. Perquè açò siga posible cal un canvi en la praxi social i educativa.

- La individualització

Una de les condicions metodològiques que ha d'assumir una escola comprensiva i que accepte la integració és tenir en compte les característiques individuals de cada alumne o alumna i respectar-ne el ritme d'aprenentatge.

3.2.3 Mesures per a dur a terme la integració escolar

La pràctica de la integració comporta adoptar una sèrie de canvis en l'organització escolar, el professorat, l'alumnat i els pares i, sobretot, en les administracions educatives corresponents.

Recollirem aquestes mesures de les conclusions a les quals van arribar els diversos països en la dècada dels vuitanta, quan es van dur a terme els programes d'experimentació de la integració escolar. Les mesures són aquestes:

- Una legislació que garantesca la integració en l'escola.
- Campanyes d'informació i de mentalització de l'opinió pública sobre la necessitat de la integració escolar.
- Canvi i renovació de l'escola tradicional, amb profundes modificacions en l'organització escolar, en l'estructura, en la metodologia i en els objectius.
- Supressió de les barreres arquitectòniques i adaptació dels centres a les necessitats de l'alumnat.
- Reducció de la *ratio* professor-alumne per aula.
- Programes adequats d'atenció i d'estimulació primerenca i educació infantil.
- Dotar els centres dels recursos personals, materials i didàctics que siguen necessaris per a l'atenció educativa especial.
- Disposar de l'orientació d'equips professionals.
- Disseny curricular obert i flexible, que permeta les adaptacions curriculars individualitzades oportunes.
- La necessitat d'una formació i un perfeccionament del professorat i de la resta de professionals relacionats amb la integració escolar, com també una bona disposició de tots per a treballar en equip.
- La necessària participació activa dels pares i les mares en el procés educatiu de l'alumnat, que forme i informe els pares i les mares d'aquest alumnat.
- Promoure actituds positives en els xiquets i les xiquetes pel que fa a la integració escolar de l'alumnat amb necessitats educatives especials.
- Que hi haja una bona comunicació entre l'escola i l'entorn, perquè el procés d'integració no acabe en el centre, sinó que hi continue fora.

Altres mesures que plantejarien tots els països en la seua política educativa per a dur a terme la integració escolar i que es podrien resumir en les conclusions de l'*Informe Warnock* són aquestes:

- La dotació dels mitjans especials d'accés al currículum mitjançant un equipament, unes instal·lacions o uns recursos especials, la modificació del medi físic i unes tècniques d'ensenyament especialitzades i individualitzades.
- La dotació d'un currículum especial o modificat.
- Una atenció particular a l'estructura social i al clima emocional positiu en el qual té lloc el fet educatiu.

3.3 Modalitats d'integració escolar

3.3.1 Integració parcial

A partir de la Llei general de 1970, es fomenten, amb una prudència excessiva i amb una visió encara segregacionista i no inclusionista, les modalitats d'integració parcial que intenten posar en pràctica la filosofia de la integració. En aquest sentit cal tenir en compte:

- Els centres específics d'educació especial
- Les aules d'educació especial a temps total en els centres ordinaris

Amb la creació d'aquestes aules d'educació especial s'intenta apropar aquest alumnat als centres ordinaris però, tot i això, els alumnes romanen tota la jornada escolar en aquestes aules i comparteixen molt poques activitats amb la resta de l'alumnat del centre escolar.

3.3.2 Integració combinada

Apareixen les aules de suport a l'educació especial. La intervenció educativa es fa a l'aula de suport a temps parcial, és a dir l'alumnat amb necessitats educatives especials roman un temps reduït en aquesta aula, en la qual l'especialista fa el tractament adequat segons les seues necessitats i, a continuació, assisteix l'aula ordinària i en forma part.

3.3.3 Integració total

Aquest model reflecteix realment la filosofia de la integració i els plantejaments actuals de la legislació educativa. En aquesta modalitat, l'alumnat amb necessitats educatives especials rep el suport del professorat especialitzat en l'aula ordinària o del professor tutor amb les adaptacions curriculars individualitzades.

Com a conclusió final, podem dir que la integració escolar de l'alumnat amb necessitats educatives especials solament seria possible en un model de centre educatiu que assumesca la diversitat, que siga capaç d'oferir recursos i mètodes no sols als alumnes denominats erròniament deficients, sinó també a tots els que de forma transitòria o permanent requereixen qualsevol tipus de resposta educativa individual.

El procés educatiu de la integració escolar no és mantenir units físicament tots els nens el major temps possible, sinó coordinar i dur a terme dos principis fonamentals en la pràctica escolar: la igualtat i la diversitat.

La igualtat educativa no consisteix a oferir a tots els alumnes d'una aula les mateixes coses i els mateixos recursos, sinó a oferir a cadascun d'ells el que necessita, perquè realment es puga dur a la pràctica la integració escolar dins una escola comprensiva.